

Toolbox Goed gezin(d)

Maak gezinsdiversiteit bespreekbaar in het secundair onderwijs

DOOR ISOLDE BUYSSE EN NANA MERTENS

In 't kort

Jongeren van vandaag groeien op in verschillende gezinssituaties. Naast het 'standaardgezin' zijn er ook eenoudergezinnen, co-oudergezinnen, plusouders ... Hoe ga je als school en leerkracht om met die gezinsdiversiteit? Het project Goed Gezin(d) van KU Leuven ontwikkelde een praktische toolbox om hen daarbij te ondersteunen.

DIVERSE GEZINNEN IN VLAANDEREN

Jongeren groeien op in diverse gezinssituaties. Zeven op tien leerlingen leven samen met beide ouders, getrouwd of samenwonend. Drie op tien leerlingen maken deel uit van een gezin waar minstens een ouder niet in het gezin verblijft (1). Het zogenaamde 'standaardgezin', dat bestaat uit een vader, een moeder en hun kinderen, is maar één afspiegeling van de gezinsvormen en gezinsfuncties die we vandaag kennen.

Gezinnen en huishoudens zijn zeer divers, zowel qua structuur als qua samenstelling: eenoudergezinnen, co-oudergezinnen, plusbroers en pluszussen, meemoeders, pleegouders ... Dat zijn maar enkele

Shutterstock

Isolde Buysse

is onderwijssocioloog en onderzoeker in de onderzoeksgroep Family and Population Studies aan KU Leuven. Haar onderzoek focust zich op schoolactoren, leerlingbegeleiding, en beleidsvorming. Zij tweet via @IsoldeBuysse.

Nana Mertens

is gezins-socioloog en verbonden als onderzoeker aan de onderzoeksgroep Family and Population Studies aan KU Leuven. Haar onderzoeksthema's zijn hedendaagse gezins-sociologie, diversiteit en onderwijsbeleid.

voorbeelden van de hedendaagse gezinsdiversiteit. Gezinnen kennen nu een andere levensloop dan pakweg vier decennia geleden, en ze zijn gekenmerkt door wisselende dynamiek en verandering. Partners gaan uit elkaar, een plusouder trekt in bij het gezin, een halfbroer of -zus wordt geboren, het contact met een vervreemde ouder wordt hersteld enzovoort. Een op drie Vlaamse jongeren ervaart minstens een dergelijke gezinsverandering voor zijn of haar 18e verjaardag.

GEZINSVERANDERINGEN EN HET WELZIJN VAN JONGEREN

Onderzoek leert ons dat gezinsveranderingen een invloed kunnen hebben op het emotioneel en sociaal welbevinden, de onderwijskansen en de professione-

le carrière van jongeren (2) (3) (4). Deze onderzoeken tonen bijvoorbeeld aan dat jongeren met gescheiden ouders een lager algemeen welbevinden rapporteren, vaker te kampen hebben met psychische moeilijkheden of gedragsproblemen en meer alcohol en illegale drugs gebruiken dan jongeren met gehuwde ouders (5) (6) (7).

Een gezinstransitie komt dikwijls niet alleen. Vaak volgen verschillende veranderingen elkaar snel op: ouders die uit elkaar gaan, een vader die bij zijn vriendin gaat wonen samen met haar kinderen uit een vorige relatie, een moeder die met haar vriend trouwt en een baby krijgt ... Een groot deel van de kinderen met gescheiden ouders woont binnen de vijf jaar na de ouderlijke breuk in een nieuw samen-

De toolbox is geschikt voor alle leerlingen in het secundair onderwijs en is niet gebonden aan onderwijsvormen of specifieke vakkennis.

gesteld gezin (8). Die gezintransities leiden vaak tot stress en kunnen zo de negatieve invloed op hun mentaal welbevinden vergroten (9) (10).

Uiteraard kunnen gezintransities ook positieve gevolgen hebben. Zo hebben kinderen met gescheiden ouders een betere band met hun broer of zus, zijn ze toleranter, hebben ze meer mededogen en meer oog voor verwondering (11).

GEZINSVERANDERINGEN EN DE SCHOOLLOOPBAAN VAN JONGEREN

Naast gevolgen van gezintransities voor het welzijn van jongeren, zijn er ook effecten op de schoolloopbaan. Zo zijn jongeren van wie de ouders gescheiden zijn minder aandachtig, volhardend, flexibel, en meer afhankelijk dan hun leeftijdsgenoten met samenwonende ouders (12). Deze jongeren hebben vaak minder goede schoolresultaten, functioneren in het algemeen slechter op school, hebben een lagere kans om een aso-richting te volgen, en verlaten vaker het secundair onderwijs zonder diploma. Bovendien blijkt dat hoe langer de onstabiele periode met gezintransities bij (een van beide) ouders duurt, hoe lager het finaal bereikte opleidingsniveau van deze kinderen (3) (4) (13) zal zijn.

In al deze gevallen gaat het om brede trends. In feite zijn de situaties en de uitkomsten voor elk kind anders. De mate van negatieve of positieve invloed van gezintransities op kinderen is afhankelijk van allerlei factoren zoals leeftijd, geslacht, copingvaardigheden en de mate van ouderlijk conflict (15). Zo ervaren adolescenten vaak een sterkere invloed van deze gezinsveranderingen dan jonge kinderen of volwassenen (2). En hoewel er geen verschil is tussen jongens en meisjes inzake de kans op minder goede schoolresultaten, is er bij jongens wel een grotere kans op gedragsproblemen (16).

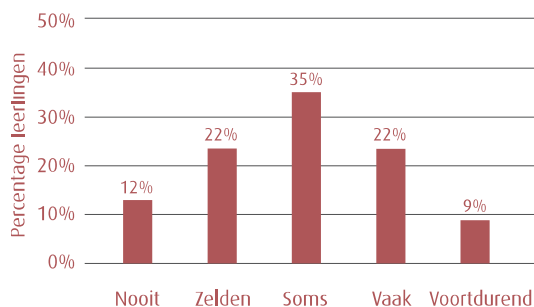
GEZINSDIVERSITEIT: UITDAGINGEN VOOR LEERKRACHTEN EN SCHOLEN

Wat te doen als leerkracht als de ouders van een leerling uit elkaar gaan? Hoe ondersteun je een leerling in de klas als er een broer of zus ernstig ziek is? Hoe kan een school leerlingen helpen tijdens en na een gezintransitie?

Naast een concrete ondersteunende rol, kunnen leerkrachten en scholen ook een algemene, sensibiliserende functie hebben door leerlingen in te lichten over de grote diversiteit aan gezinsvormen en -transities in de samenleving. Ook tegen mogelijke vooroordelen en ongelijke onderwijskansen speelt die sensibilisering een rol. Zo kunnen de gevolgen van een gezintransitie extra hard aankomen voor leerlingen van ouders in een zwakkere sociaaleconomische positie (17). Kleine inspanningen van de school kun-

nen voor deze leerlingen een groot verschil maken en zo bijdragen aan meer gelijke onderwijskansen. Niet alleen leerkrachten, maar iedereen die werkzaam is in de school heeft een rol in dit sensibiliseringsverhaal. Zij kunnen helpen om alle jongeren op school en in de klas kennis te laten maken met de realiteit van gezinsdiversiteit. Zo leren jongeren dat hoewel iedere gezinssituatie uniek is, er ook heel wat raakpunten zijn tussen hun eigen situatie en die van hun klasgenoten en vrienden. Veel jongeren hebben het gevoel dat hun thuissituatie erg anders is dan die van hun leeftijdsgenoten (zie grafiek). Maar het is belangrijk dat jongeren zich kunnen identificeren met hun peers en dat ze zich niet als een outsider zien. Dat verhoogt hun zelfvertrouwen en geeft hen een hoger gevoel van eigenwaarde (18) (19). Zich verbonden voelen met peers geeft ook 'zin en betekenis' aan het leven van jongeren en draagt bij tot hun mentale gezondheid, weerbaarheid en veerkracht (18) (20).

Hoe vaak hebben leerlingen het gevoel een heel andere thuissituatie te hebben dan hun vrienden?

(Bron: Goed Gezin(d), 2017, (N=491))

WAT ZIT ER IN DE ONLINE TOOLBOX GOED GEZIN(D)?

De gratis online toolbox 'Goed Gezin(d)' (www.toolboxgezinsdiversiteit.be) wil scholen ondersteunen in het omgaan met complexe gezinssituaties.

De toolbox wil sensibiliseren over de diversiteit van hedendaagse gezinnen en gezintransities bespreekbaar maken, zowel bij leerlingen als schoolpersoneel. Op die manier wil ze helpen om het welzijn van leerlingen te verbeteren en gelijke kansen bevorderen.

De toolbox bevat een verzameling van praktische instrumenten voor leerkrachten, onderwijsondersteuners en directies die zij rechtstreeks of aangepast kunnen implementeren op school en in de klas. De toolbox is geschikt voor alle leerlingen in het secundair onderwijs en is niet gebonden aan onderwijsvormen of specifieke vakkennis. De inhoud van de verschillende elementen wordt wel verbonden

GEZI(E)N

Elk gezin wil gezien worden en het liefst graag

Liese Leunens

werkt sinds september 2013 bij Onderwijskiezer en schrijft ook *glimlachjes-in-versvorm*. Volg Liese op Instagram via @poeziejegraag.

met enkele vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen.

- Een uitgebreid klassikaal inleefspel 'Goed Gezin(d)' (i.s.m. met de Aanstokerij, www.aanstokerij.be), geschikt voor klasgroepen van 11 t.e.m. 26 leerlingen.

Alle benodigde materialen, een uitgebreide spelhandleiding en handige tutorialfilmpjes zijn gratis beschikbaar via de website (zie verder).

- Een set van 20 vakoverschrijdende werkvormen, plus extra uitbreidingen en variaties, rond gezinstransities en -vormen die toepasbaar zijn in verschillende vakken en graden.

Alle werkvormen sluiten aan bij vakken met een menswetenschappelijke of maatschappelijke achtergrond zoals gedrags- en cultuurwetenschappen, opvoedkunde, maatschappijleer, Project Algemene Vakken en levensbeschouwelijke vakken. Sommige werkvormen hebben daarnaast ook een duidelijke link met een of meerdere inhoudelijke domeinen. De werkvormen kunnen afzonderlijk of in samenwerking met de vermelde domeinen worden uitgevoerd. Zo biedt 'Avondritueel in beeld' leerlingen de kans inzicht te verwerven in verschillende gezinsculturen. Op creatieve wijze maken ze individueel een weergave van de avondritten bij hen thuis, die ze vervolgens in kleine groepjes vergelijken. Verder kan je met 'Thuis in Familie' de leerlingen kritisch laten nadenken over de wijze waarop gezinnen geportretteerd worden in de media. Welke 'soorten' gezinsvormen komen aan bod? Is dat waarheidsgetrouw? Worden moeders en vaders anders geportretteerd?

- Achtergrondinformatie voor schoolpersoneel over gezinsdiversiteit.

In een PowerPointpresentatie wordt bevattelijk de wetenschappelijke stand van zaken toegelicht over gezinsdiversiteit in Vlaanderen, met aandacht voor de mogelijke gevolgen van gezinstransities voor jongeren. Daarnaast biedt de presentatie ook antwoorden op concrete vragen uit het onderwijsveld zoals: 'Krijgen leerlingen na een gezinstransitie voldoende hulp van de ouders bij schoolwerk? Leidt lagere schoolbetrokkenheid van gescheiden ouders tot lagere schoolresultaten?'

- Tips & tricks voor schoolpersoneel over het communiceren met leerlingen en ouders in complexe gezinssituaties.
- Tips voor een inclusief gezinsbeleid op school.

'Goedgezind' is onderdeel van het onderzoeksproject 'Families in Transitie, Transitie in Families'

Niet iedereen wordt op dezelfde manier door gezinstransities beïnvloed. Waar sommige jongeren daar flexibel lijken mee om te gaan en geen negatieve gevolgen van ondervinden, zijn anderen kwetsbaar. Het voorbije decennium was onderzoek in Vlaanderen (Scheiding in Vlaanderen en IPO5) (7) rond de oorzaken en gevolgen van scheiding voornamelijk gefocust op de individuele gevolgen van gezinstransities voor partners, kinderen, en (in mindere mate) grootouders. Onderzoek naar manieren waarop de samenleving de kwetsbaarheden van individuen kan verminderen, en bijgevolg de impact van deze gevolgen kan reduceren, is echter schaars. Het interuniversitair project 'Families in Transitie, Transitie in Families' poogt deze kloof te dichten met behulp van familiewetenschappers uit verschillende disciplines (demografie, recht, sociologie, en psychologie). Dit onderzoeksproject wordt uitgevoerd door Universiteit Antwerpen, KU Leuven, Universiteit Gent en Vrije Universiteit Brussel en gefinancierd door het Instituut voor Wetenschap en Technologie.

Het opzet van het onderzoeksproject is het ontwikkelen van sociaalinnovatieve acties om de kwetsbaarheid van jongeren bij gezinstransities te verminderen. Het gaat om het ontwikkelen van preventieve en welzijnsverhogende maatregelen om gezinnen beter te beschermen tegen negatieve gevolgen van gezinsveranderingen. Concreet gaat het om drie domeinen: justitie (vb. verblijfsregelingen), economie (vb. alimentatieberekeningen) en onderwijs.

De ontwikkeling van deze interventies en onderzoek naar hun effectiviteit gebeurt in samenwerking met praktijkactoren binnen de domeinen onderwijs, recht en economie, zoals familierechters, gezinsbemiddelaars, lagere en middelbare scholen, CLB's en Centra voor Algemeen Welzijnswerk.

Een onderdeel van het project in het domein onderwijs is het uitwerken van een praktijkgerichte toolbox voor het secundair onderwijs: 'Goed Gezin(d)'. De onderzoeksgroep Family and Population Studies van KU Leuven is verantwoordelijk voor het deelproject 'Goed Gezin(d)' in het secundair onderwijs.

Meer info over FITTiA op <http://www.fittif.be/>.

KLASSIKAAL SPEL 'GOED GEZIN(D)' SENSIBILISEERT LEERLINGEN EN LEERKRACHTEN

DOEL VAN HET SPEL

Het klassikale inleefspel 'Goed Gezin(d)' is ontwikkeld om leerlingen en leerkrachten in het secundair onderwijs te sensibiliseren voor de individuele en sociale gevolgen van complexe gezinsrelaties. Het spel biedt leerlingen de kans om zich te verplaatsen in het dagelijkse leven van diverse gezinnen en om concrete beslissingen te nemen vanuit het standpunt van verschillende gezinsleden.

'Goed Gezin(d)' is het resultaat van een samenwerking tussen de onderzoeksgroep *Family and Population Studies* (www.fapos.be) van KU Leuven en een breed netwerk van onderwijsactoren.

HOE SPEEL JE HET SPEL?

Leerkrachten kunnen een katalysator zijn om complexe gezinssituaties bespreekbaar te maken binnen een veilige klascontext. Preventieve initiatieven kunnen leerlingen immers bewust maken van de grote diversiteit aan gezinsvormen in de samenleving en hen handvatten aanreiken om hun mentale veerkracht te vergroten.

In 'Goed Gezin(d)' maken de leerlingen kennis met die diversiteit. Als lid van een fictief gezin beslissen de spelers over de reactie van het gezin bij enkele dagelijkse en enkele minder voor de hand liggende gebeurtenissen. Gedurende twee lesuren kruipen de leerlingen in de huid van de families Vandamme, Yilmaz, Willems, Hassan, Maes-Jacobs, De Smet en Janssens.

Het spel verloopt in verschillende rondes. Elke ronde brengen de spelers in een ander gezin door, zodat ze kennis maken met verschillende gezinssamenstellingen, familiale dilemma's en overlegstructuren. Kan een plusmoeder meebeslissen over de studiekeuze van haar plusdochter? Hoe gaat een gezin besparen als een ouder zijn of haar job verliest? Ga je samen met je geadopteerde tienerzoon op zoek naar zijn biologische ouders? De spelers krijgen telkens drie gebeurtenissen voorgeschoteld waar zij collectief, als gezin, een beslissing over moeten nemen. Die beslissing heeft steeds consequenties voor alle gezinsleden. Het beslissingsproces van de spelers vormt hier een centrale oefening, waarbij gezinnen via overleg tot een consensus kunnen komen of - bij gebrek aan eensgezindheid - moeten stemmen of helemaal geen beslissing nemen. Wie maakt zijn personage 'goed gezind'? Welke opofferingen maak je voor het 'algemeen belang'? Kan een ouderfiguur een veto invoeren? Wat als het nastreven van je eigen geluk ten koste gaat van het geluk van een ander?

GEZIN VANDAMME GEBEURTENIS 2

Elise en Aaron willen graag een huisdier. Nemen ze een huisdier? Zo ja, welk?

A Het gezin neemt een hond als huisdier.
B Het gezin neemt een kat als huisdier.
C Het gezin neemt geen huisdier.

GEVOLG 2

	Victor	Ling	Maria	Aaron	Elise
A	0	+1	-1	+1	-1

Hoera! Een hond! Ling en Aaron maken een vreugdesprongetje.

	Victor	Ling	Maria	Aaron	Elise
B	0	-1	+1	-1	+1

Hoera! Een kat! Elise en Maria zijn superblij.

	Victor	Ling	Maria	Aaron	Elise
C	+1	0	0	-1	-1

Victor is opgelucht.
Er komen gelukkig geen huisdieren.

Ling Liu

- Ling en Victor zijn een koppel.
- Ling wil graag een huisdier, maar is allergisch aan kattenhaar.
- Ling wil verhuizen.
- Ling vindt Elise verantwoordelijk genoeg om uit te gaan.

Elise Vandamme

- Elise is de dochter van Victor.
- Elise heeft het liefst een kat.
- Honden vindt ze te druk.
- Elise wil niet verhuizen.
- Elise gaat liever enkel met haar vriendinnen op stap.

Aaron Vandamme

- Aaron is de zoon van Victor.
- Aaron heeft het liefst een hond. Katten vindt hij saai.
- Aaron vindt de luxeauto belangrijk.
- Aaron heeft geen zin om met Elise mee op stap te gaan.

Leerlingen beslissen in het spel als lid van een fictief gezin over de reactie van het gezin bij enkele gebeurtenissen.

Een belangrijke voorwaarde voor het slagen van 'Goed Gezin(d)' is de nabespreking. Met enkele gerichte vragen in de spelhandleiding bouwt de

Een op drie Vlaamse jongeren ervaart minstens één gezinsverandering voor zijn of haar 18e verjaardag.

leerkracht een gestructureerd gesprek op met de leerlingen om via reflectie linken te maken tussen het spel, hun persoonlijke leefwereld en de sociale werkelijkheid. In verschillende fasen bespreekt de leerkracht de gevoelens en ervaringen van de spelers en gaat na wat de leerlingen is bijgebleven, onderwerpt de klas de gebeurtenissen aan een realiteitstoetsing (Zou dat 'in het echt' ook kunnen gebeuren?), bespreken de leerlingen verschillende misvattingen en 'Wat als?'-scenario's en vormen ze finaal enkele besluiten over gezinsdiversiteit op school en in de hedendaagse samenleving.

EEN SPEL VOOR ALLE LEERLINGEN IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

'Goed Gezin(d)' zet sterk in op enkele vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen zoals het ontwikkelen van een open en constructieve houding, zelfredzaamheid, kritisch denken, zorgzaamheid, het uitbreiden van communicatievaardigheden, het bevorderen van empathie, het nemen van verantwoordelijkheid, het bevorderen van samenwerking, en het respectvol met elkaar omgaan. Het spel is geschikt voor alle onderwijsvormen (aso, (d) bso, kso, tso) in de bovenbouw van het secundair onderwijs en richt zich niet op leerlingen van een specifieke leeftijd. De spelhandleiding bevat wel een checklist voor leerkrachten die peilt naar de communicatieve vaardigheden van hun klasgroep. Het spel kan dus net zo goed gespeeld worden door een vierde jaar Wiskunde-Wetenschappen als door het zesde jaar Elektrische Installaties.

TOOLBOX 'GOED GEZIN(D)' EN CLB

Het inleefspel 'Goed Gezin(d)' richt zich in de eerste plaats op klasgroepen en hun begeleidende leerkrachten, maar ook CLB-medewerkers kunnen met het spel en de ruimere toolbox aan de slag. Vanuit hun consultatieve opdracht en vraaggestuurde werking kunnen zij concrete tips of werkvormen aanbevelen aan leerkrachten of directies om gezinsdiversiteit onder de aandacht te brengen op school en in de klas. Het vakoverschrijdende en niet-leef-tijdsgebonden karakter van de toolbox maakt het inzetbaar in alle vormen en graden van het secundair onderwijs.

Maar ook buiten het kader van interactie met de school kan 'Goed Gezin(d)' een inspiratiebron zijn voor het CLB. Wie tijdens een vormingsmoment met collega's wil reflecteren over 'het gezin van vandaag', vindt in het inleefspel alvast een goed vertrekpunt. Een kritische nabespreking van de spelervaring vormt een mooie opportuniteit om het over gezinssamenstelling, gezinsdynamiek en gezinsbeleid op school te hebben. Om deze denkoefening inhoudelijk te ondersteunen bevat de toolbox ook cijfermateriaal uit onze wetenschappelijke vaststellingen.

'Goed gezin(d)' is gebaseerd op onderzoek

Kwantitatief en kwalitatief onderzoek

Het project 'Goed Gezin(d)' had ook een onderzoeksluik, dat bestond uit twee grote fasen.

- 1) In de eerste, kwantitatieve fase brachten we de problemen die jongeren ervaren in diverse gezinssituaties in kaart. We gingen ook na welke oplossingsstrategieën ze gebruiken om met die problemen om te gaan. We onderzochten of het gebruik van een thematische toolbox leerlingen kan ondersteunen bij het omgaan met gezinsdiversiteit en -veranderingen (bv. verandert het gevoel van leerlingen dat de eigen thuissituatie heel anders is, na het spelen van het klassikaal inleefspel van 'Goed gezin(d)')?
- 2) In de tweede fase, de kwalitatieve fase, gingen we gesprekken aan met alle betrokken onderwijsactoren om de resultaten van de kwantitatieve studie te bespreken en die van gepaste verklarende context te voorzien. We bevroegen leerlingen, leerkrachten, leerlingenbegeleiders, beleidsmakers en onderwijsexperts. De focus van al deze gesprekken was steeds oplossingsgericht, met bijzondere aandacht voor tips uit het werkveld en goede praktijkvoorbeelden die de deelnemers aandroegen. Zo vroegen we hen o.a. naar good practices van hun eigen school i.v.m. omgaan met gezinsdiversiteit op school. De centrale thema's van deze tips & tricks vormden de leidraad voor enkele aanbevelingen voor gezinsbeleid op school en in de klas (bv. 'Stel concrete vragen als je naar het welzijn van leerlingen informeert. Vraag niet: 'Hoe gaat het met je?' maar vraag eerder: 'Lukt het voor jou om je op je schoolwerk te concentreren?') Een volledig overzicht met meer dan 60 concrete tips om om te gaan met socio-emotionele, praktische en maatschappelijke uitdagingen is terug te vinden in het praktijkboek 'Divers gezin(d)' (21).

Onderzoek naar het effect van het inleefspel 'Goed Gezin(d)': onderzoeksmethode

In het voorjaar van 2017 testten we de proefversie van het inleefspel 'Goed Gezin(d)' uit bij 535 scholieren in de tweede graad van het secundair onderwijs uit 29 verschillende klassen. De deelnemende klassen vertegenwoordigden vier onderwijsvormen (aso, bso, kso, tso) en kwamen uit 19 Vlaamse scholen. Bij de selectie van de deelnemende scholen kozen we voor een steekproef waarin scholen uit verschillende onderwijsnetten en uit de vijf Vlaamse provincies vertegenwoordigd waren. Er waren 12 klassen afkomstig uit een landelijke en 17 klassen uit een stedelijke omgeving. Het gaat om een disproporitionele steekproef omdat de samenstelling van de subgroepen verschilt van de Vlaamse scholenpopulatie.

We voerden een quasi-experimenteel onderzoek opzet uit. Dat maakte het mogelijk om de mogelijke invloed van de toolbox na te gaan. Alle deelnemende klassen werden toegewezen aan een van drie mogelijke condities: een controlegroep (deze groep speelt het spel niet, er is geen interventie), een groep die het klassikale inleefspel speelt (experimentele groep 1) en een groep die het klassikale inleefspel speelt nadat de begeleidende leerkrachten een infosessie over gezinsdiversiteit en de invloed van gezinstransities op kinderen hebben gevolgd (experimentele groep 2).

Het inleefspel 'Goed Gezin(d)' kan thuissituaties van peers verbinden

Om te onderzoeken of het spelen van het spel een invloed heeft op 'het gevoel dat de eigen thuissituatie heel anders is dan die van vrienden', voerden we aparte analyses uit per onderwijsvorm en vergeleken we de resultaten tussen de groepen van de drie verschillende condities (zie onderzoeksmethode). De onderwijsvorm kso werd niet opgenomen voor deze analyse, aangezien deze leerlingen enkel in één groep ingedeeld werden (experimentele groep 2).

Voor de leerlingen in aso en bso werd geen invloed van het spel gevonden op de perceptie van hun thuissituatie in vergelijking met die van hun vrienden. Bij leerlingen in tso werd wel een verschil gevonden: de perceptie over de eigen thuissituatie wordt positiever bij leerlingen die het spel hebben gespeeld (experimentele groep 1) in vergelijking met leerlingen die het spel niet hebben gespeeld (controlegroep). Met andere woorden, **leerlingen in tso die het spel speelden, hadden nadien minder het gevoel dat hun thuissituatie heel anders was dan die van hun vrienden (1).**

Hoe komt het dat er in het aso en bso geen effect van het inleefspel werd gevonden? We kunnen dit linken aan de feedback van leerkrachten na afloop van het spelen van het spel. Leerkrachten in tso gaven aan dat het spel geschikt was voor hun leerlingen, maar leerkrachten in aso en bso gaven aan dat het spel respectievelijk te gemakkelijk of te moeilijk was voor hun leerlingen in de tweede graad. Voor leerlingen in aso waren bijvoorbeeld de gebeurtenissen wat te simplistisch voorgesteld. Leerkrachten in bso gaven aan dat het voor hun leerlingen soms moeilijk was om de instructies zelfstandig op te volgen. Bovendien benadrukten de leerkrachten dat de klasdynamiek en een positief klimaat bepalend waren voor een goed spelverloop (1).

Leerlingen en leerkrachten spelen het inleefspel 'Goed Gezin(d)' graag

Leerlingen mochten na afloop van het onderzoek 'sterren' toekennen aan het spel, minimaal '0 sterren' en maximaal '5 sterren'. Een kwart van de leerlingen beoordeelde het spel als 'zeer goed'

Kathleen Thienpond is maatschappelijk werker in Vrij CLB Meetjesland en werkte mee aan verschillende koffers uit de Schatkamer

Shutterstock

CLB STELT KOFFER SAMEN OVER SCHEIDING EN OUDERSCHAP MET DAARIN OOK 'GOED GEZIN(D)'

Vrij CLB Meetjesland werkte mee aan een koffer over echtscheiding en co-ouderschap. Daarin krijgt ook het project 'Goed Gezin(d)' een plaats. De koffer maakt deel uit van een Schatkamer met koffers over verschillende thema's om collega CLB'ers, scholen, ... te ondersteunen.

ROUWKOFFER ALS STARTSCHOT

In Vrij CLB Meetjesland merkten ze dat bij een melding van een overlijden individuele CLB-medewerkers hier op een verschillende manier mee omgingen in hun begeleiding. Collega's waren ook niet echt op de hoogte van elkaars 'tools'. Het bleek dat op momenten van rouw - waar heel wat emoties meespelen (in die periode kwam bovendien een geliefde collega plots om het leven) - hun werking kon worden geoptimaliseerd.

In 2005 nam Kathleen Thienpond het initiatief om materialen te verzamelen rond rouwen en alles overzichtelijk in een handleiding weer te geven. In de loop der jaren werd dit uitgebreid naar een breed palet aan praktische materialen rond dit thema in lees- en doekoffers (met bv. achtergrondinformatie, kinderboeken, muziek, lessuggesties). Professionals (bv. leerkrachten, schooldirecties, CLB'ers, MFC's) lenen de rouwkoffers op regelmatige basis.

Nadien volgde een koffer rond het thema pesten zodat kinderen, ouders en leerkrachten informatie konden krijgen over de preventieve en curatieve mogelijkheden rond pesten. In 2011 behaalden ze daarmee een eervolle vermelding in de 'Pesten, dat kan niet'-prijs.

DE SCHATKAMER

De oprichting van Huizen van het Kind vanaf 2014 bood nieuwe kansen. Het Huis van het Kind Eeklo

is een samenwerkingsverband waarbinnen verschillende organisaties samen zorgen voor een multidisciplinair, geïntegreerd en afgestemd aanbod ter ondersteuning van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren. Het Huis van het Kind Eeklo zet ook in op bevordering en uitwisseling van expertise tussen professionele organisaties in de regio Meetjesland. In 2015 kreeg de Schatkamer in vestiging Gezondheidscentrum Eeklo vorm: het resultaat van samenwerking tussen Vrij CLB Meetjesland (personeelsmiddelen), Gezondheidscentrum (lokalisatie) en het lokaal Sociaal beleid van Eeklo (middelen). Verschillende thema's worden uitgewerkt in de vorm van inspiratie- en werkingskoffers waaruit materiaal kan ontleend worden. De inhoud van de koffers kan je digitaal raadplegen (na aanvraag login) en ontleen als professional in de regio Meetjesland (zie <http://www.gezondheidscentrummeetjesland.be/hvhk.schatkamer.html>)

KOFFER SCHEIDING EN CO-ouderschap

De koffer scheiding en co-ouderschap werd in 2016 gerealiseerd. In de koffer vind je info gericht op kinderen, jongeren, ouders, groepen, scholen en hulpverlening. Naast folders en boeken voor verschillende doelgroepen is er ook aandacht voor 'speelse' materialen zoals aantrekkelijke kaartspelen, persoonlijke verwerkingsmapjes, lessuggesties Er is ook een lijst van relevante websites voor jongeren en ouders beschikbaar.

Ook het FITTIF-project vindt zijn plaats in deze koffer. Concreet zorgde een stagiaire 'kantoor' ervoor al het materiaal uit de toolbox Goed Gezin(d) uit te printen, te lamineren en in een handige map te klasseren. Op zo'n manier biedt de concreet uitgewerkte toolbox mooie kansen om met leerlingen aan de slag te gaan rond gezinsdiversiteit.

De koffer werd vorig schooljaar op een workshop van pedagogische studiedag van een scholengemeenschap voorgesteld. Een aantal scholen waren immers vragende partij hun inschrijvingsbeleid aan te passen aan de wijzigende gezinsdiversiteit en de leerkrachten tools te voorzien om diverse gezinsvormen bespreekbaar te maken in de klas. Ook in gesprekken tussen CLB-medewerkers en kinderen en/of ouders rond ouderschap en scheiding is er in de koffer ondersteunend materiaal te vinden: een prentenboek, suggesties naar websites, spelkaarten om het thema bespreekbaar te maken ... 📖

(4 sterren) of 'excellent' (5 sterren), drie op de vier deelnemers quoteerden het spel als 'goed' met minimaal 3 sterren. Ook bij leerlingen uit de controlegroep peilden we naar hun interesse voor het materiaal. Zeven op tien gaf aan daar minstens 'in zekere mate' interesse voor te hebben. Deelnemende leerkrachten kozen overigens het vaakst de categorie 'goed' (minimaal 1 'zeer slecht' tot maximaal 5 'zeer goed').

Aandachtspunten bij het gebruik van het inleefspel

Bij de eindevaluatie van het spel bespreken we graag nog enkele aandachtspunten. De moeilijkheidsgraad is voor leerlingen afhankelijk van een aantal factoren. Van deelnemende leerlingen wordt verwacht dat ze 'vlot Nederlands kunnen spreken, lezen en begrijpen', 'zelfstandig instructies kunnen opvolgen', 'zich kunnen inleven in de situatie, opvattingen en gevoelens van anderen' en dat 'ze zich veilig voelen in de klas'. Deze elementen werden na de feedback van leraren tijdens het onderzoek als checklist opgenomen in de handleiding van het spel. Zij kunnen nu vooraleer ze het spel spelen, zelf de inschatting maken of het geschikt is voor hun leerlingen, ongeacht hun leeftijd en onderwijsvorm.

Een ander aandachtspunt is dat het spel voornamelijk inzet op een preventieve benadering, waarbij de vorming van positieve attitudes rond gezinsdiversiteit bij jongeren centraal staat. Hoewel deze inspanningen lonend zijn op lange termijn, bieden ze wellicht weinig soelaas bij een plotse gezinsverandering. Deze gezinsveranderingen kunnen variëren van een nieuwe partner die komt inwonen, een broer of zus die een ernstig ongeval heeft of het contactherstel met een vervreemde ouder. Ze kunnen ervoor zorgen dat adolescenten stress ervaren en het referentiekader van hun peers kwijt zijn. **Het is bijgevolg belangrijk dat scholen niet enkel preventief inzetten op een inclusief gezinsbeleid, maar dat zij ook curatieve maatregelen kunnen treffen op het ogenblik van een crisissituatie.** Het welbevinden van de leerling staat hier dan centraal (1).

REFERENTIES

- (1) Buysse, I., Mertens, N., & Matthijs, K. (2018). Goed gezin(d) – Impact van een spel over gezinsdiversiteit op het welbevinden van Vlaamse jongeren in het secundair onderwijs. In I. Pasteels, D. Mortelmans, A. Buysse, K. Matthijs, J. Van Bavel & G. Verschelden (Reds.) *Families in transitie, transitie in Families*, pp. 118-140. Antwerpen: Garant.
- (2) Bernardi, F., Harköner, J., Boertien, D., Andersson, L., Bastiais, K., & Mortelmans, D. (2013). Effects of family forms and dynamics on children's well-being and life chances: literature review. *Family and Societies, Working Paper Series*, 4.
- (3) Van Peer, C., & Corijn, M. (2013). Inleiding. In: M. Corijn & C. Van Peer (Reds.). *Gezinstransities in Vlaanderen*, pp. 5-18. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- (4) Havermans, N., Botterman, S., & Matthijs, K. (2014). Family resources as mediators in the relation between divorce and children's school engagement. *The Social Science Journal*, 51(4), pp. 564-579.
- (5) Lansford, J.E. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science*, 4(2), pp. 140-152.
- (6) Vanassche, S., Sodermans, A., Swicegood, G., & Matthijs, K. (2014). The effects of family type, family relationships and parental role models on delinquency and alcohol use among Flemish adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 23(1), pp. 128-143.
- (7) Symoens, S., Colman, E., Pasteels, I., & Bracke, P. (2011). Welbevinden van (ex)partners en kinderen. In D. Mortelmans, I. Pasteels, P. Bracke, K. Matthijs, J. Van Bavel, C. Van Peer (Reds.). *Scheiding in Vlaanderen* (pp. 237-265). Leuven: ACCO.
- (8) Sodermans, A., Vanassche, S., & Matthijs, K. (2011). *Gedeelde kinderen en plusouders: De verblijfsregeling en de gezinssituatie na scheiding*. In D. Mortelmans, I. Pasteels, P. Bracke, K. Matthijs, J. Van Bavel, & C. Van Peer (Reds.), *Scheiding in Vlaanderen* (pp. 135-151). Leuven: Acco.
- (9) Amato, P. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62(1), pp. 1269-1287.
- (10) Sobolewski, J.M., & Amato, P.R. (2007). Parents' discord and divorce, parent-child relationships and subjective well-being in early adulthood: is feeling close to two parents always better than feeling close to one. *Social Forces*, 85(3), pp. 1105-1124.
- (11) Bernstein, R., Keltner, D., & Laurent, H. (2012). Parental divorce and romantic attachment in young adulthood: important role of problematic beliefs. *Marriage & Family Review*, 48(8), pp. 711-731.
- (12) Anthony, C., Clyde DiPerna, J., & Amato, P. (2014). Divorce, approaches to learning, and children's academic achievement: A longitudinal analysis of mediated and moderated effects. *Journal of School Psychology*, 52(3), pp. 249-261.
- (13) Havermans, N., Vanassche, S., & Matthijs, K. (2013). De invloed van ouderlijke echtscheiding op schoolloopbanen. *Relaties en Nieuwe Gezinnen*, 3(12), pp. 2-25.
- (14) Dronkers, J., Veerman, G. J. M., & Pong, S. L. (2017). Mechanisms behind the negative influence of single parenthood on school performance: lower teaching and learning conditions? *Journal of Divorce & Remarriage*, 58(7), pp. 471-486.
- (15) Buysse, A., & Renders, M. (2007). De impact van scheiding op kinderen: knelpunten gekoppeld aan de nieuwe wetgeving. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 3, pp. 147-152.
- (16) Carrette, V., & Van Peer, C. (2007). De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners: lessen uit het scheidingsonderzoek. In C. Van Peer (red.), *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*, pp.230-255
- (17) Juchtmans, G., & Vandenbroucke, A. (2013). *10 jaar gelijke onderwijskansen op school: tussen trouw aan het beleid en aanpassingsvermogen*. Brussel: Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen.
- (18) Newman, B. M., & Newman, P. R. (2001). Group identity and alienation: Giving the WE its due. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(5), pp. 515-538.
- (19) Brown, B. B., & Lohr, M. J. (1987). Peer-group affiliation and adolescent self-esteem: An integration of ego-identity and symbolic-interaction theories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), pp. 47-55.
- (20) Newman, B. M., & Lohman, B. J., & Newman, P. R. (2007). Peer group membership and a sense of belonging: their relationship to adolescent behavior problems. *Adolescence*, 41(166), pp. 241-263.
- (21) Buysse, I., Mertens, N., & Matthijs, K. (2018). *Divers gezin(d)*. Antwerpen: Pelckmans Pro.